

משלי פרק י פסוק ח
חכם לב יקח מצות ואויל שפתיים ילִבֵּט.

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק ח

חכם לב גומר - פי' כמ"ש בגמרא שמסקנא אפי' כלפי שמיא מהניא, דהיינו שאם יאמר למחר אשכים בבוקר ללמוד הוא יהיה נכשל בזה ולא יעמוד. וזהו החכם לב יקח מצות תיכף כשבא לידו ואינו משהה אותם.
ואויל גו' - פירוש אבל מי שהוא אויל ואינו עושה תיכף אלא אומר בשפתיו שיעשה אח"כ או למחר. ילבט - פירש, יהיה נכשל בזה ולא יעשה כלל.

ביאור הגר"א - משלי פרק יד פסוק כג

בכל עצב יהיה מותר - בכל מעשה אשר יעשה האדם מלאכה יש בו מותרות וריוח לפעמים. ודבר שפתיים אך למחסור. אבל דבורים רבים לא די שלא יהיה מותרות ורוח אלא יהיה רק למחסור וכן בתורה בכל עצב שעושה תיכף ולא יחמיצנה במהירות בעת שיזדמן לידו הוא למותר. אבל מי שמדבר בשפתיים שיעשה אח"כ אך למחסור כי מחשבה מועלת אפילו כלפי שמים.

סנהדרין דף כו עמוד ב

אמר עולא: מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה שנאמר [איוב ה'] "מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה." אמר רבה אם עסוקין לשמה אינה מועלת שנאמר [משלי יט'] "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום" - עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם.

שיחות מוהר"ן אות סב

אמר הרה"ק ר' נחמן מברסלב זצ"ל דע שיש בבני אדם סגולות גדולות כי יכולין לפעול על ידי מחשבתם מה שהם חושבים. ואפלו היקרות חס ושלום הוא בא ממחשבות בני אדם. כי כשהמחשבה היא כולה אחוזה ודבוקה בדבר אחד שיהיה כן, דהינו כל הבחינות שיש במחשבה דהינו פנימיות וחיזוניות ושאר הבחינות כולם עד הנקודה, וכשכולם כאחד אחוזים ודבוקים וחושבים שיהיה כן בלי בלכול ונטיה למחשבה אחרת, על ידי זה הם פועלים שבהכרח יהיה כן כמו שהם חושבים. וגם שהמחשבה תהיה בפרטי פרטיות, לא בדרך כלל כגון שיחשב שאם יהיה כן יהיה כך וכך בפרטיות.
אבל כשחושב בדרך כלל הוא בחינת גלמי כלים (כלים י"ב ו' חולין כה א) ויכול לטעות כמו שטעה נבט שראה אש יוצא כו' (סנהדרין קא ב).

וגם לענין הלמוד מועיל זה, אם תהיה מחשבתו תקיפה מאד כנ"ל, בודאי יהיה כן. ובלבד שתהיה המחשבה תקיפה ואחוזה מאד בזה כנ"ל, דהינו למשל שיחשב

במחשבתו שיזכה ללמד ולגמר כל הארבעה פוסקים כולם עם כל הפרושים הגדולים. ויחשב ויציר בדעתו באיזה אופן ילמוד אותם ובכמה זמן, כגון למשל שיזכה ללמד חמשה דפין ביום אחד עד שיזכה לגמר כולם בשנה אחת. ויכניס מחשבתו בזה היטב היטב בתוקף גדול מאד, עד שתהיה המחשבה תקיפה ואחוזה בזה מאד. וכיוצא בזה בשאר למודי התורה הקדושה כגון ש"ס עם הרי"ף והרא"ש וטורים וכו' ותנ"ך וכיוצא, ויכסוף וישתוקק ויחשוב בזה הרבה בתוקף גדול, אזי יזכה שיהיה כן. ואמר שזה מרומז בדברי רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין כו ב) במה שאמרו: מחשבה מועלת אפלו לדברי תורה, מועלת ממש, דהינו שמועלת ומסייעת לזה אפלו לדברי תורה. ואף על פי שרש"י פירש שם בענין אחר, אף על פי כן הוא כן. ולא סיים לבאר הדבר יותר. ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

רש"י מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

מועלת – מהניא לשכח למודו.

מפר מחשבות ערומים – נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם, שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה, לישנא אחרינא: מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי – מועלת להשבית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה, כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא. מפר מחשבות ערומים – שאין מחשבותיו עולה בידו ואפילו לתושיה.

תוספות מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה – פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מהניא לשכח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה, שנאמר "מפר מחשבות ערומים וגו'" וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' "מ מועלת משקרת ולא תצלח כלומר אם אדם חושב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה כדמסיק.

יד רמ"ה מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לבטל דברי תורה. יש אומרים מחשבת אחרים מועלת לבטלה ואם עסוקין לשמה אין מחשבת אחרים מועלת לבטלה. ולא מילתא היא, דהא מפר מחשבות ערומים בקב"ה כתיב ותו דקרא לא קאי במחשבת המפר. ויש אומרים מחשבה שאדם מחשב' כך וכך תעלה בידי מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת. ואפי' לדברי תורה כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא מפר מחשבות ערומים שאין מחשבתן עולה בידן אפי' לתושיה וזהו הפי' האחרון הוא הנכון:

בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

לעולם יהא אדם שקוד ללמוד תורה תמיד ואל יאמר לכשאפנה אשנה שהמחשבה שהוא מחשב בלבו מכאן ועד יום פלוני אסיים כך וכך ואיני צריך כל כך לשקוד – מועלת היא לבעליה ר"ל שאינה מתקיימת ואף בדברי תורה.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף כו עמוד ב

מחשבה מועלת וכו'. עי' פירש"י ותוס' ועי"ל דאפי' לד"ת שעיקרה במחשבת הלב מועלת ולא סגי ליה ללמוד אותה במחשבה בלבד אלא צריך ג"כ למגרסה בפה, כדאמרי' בעלמא דעקימת שפתיו הוה קצת מעשה וז"ש מפר מחשבות ערומים הלומד תורה במחשבה בעלמא מפר ומשתכח ממנו ולא תעשינה וגו' שלא תבא התורה לידי מעשה כי אם בדבור וק"ל.

מדרש שמואל לר' שמואל די אוזיזה על אבות פרק א משנה טו

ועוד שמעתי במה שאמר "אמור מעט ועשה הרבה" שבא להזהיר לאדם שמעולם לא יוציא מפיו הטובה שבלבו לעשות. לא יאמר "אעשה מצוה זו היום או אלמוד חמשה פרקים היום," כי הסגולה הוא כשהאדם מוציאה בשפתיו אז אינו עושה אותה המצוה או אינו לומד מה שאמר. כי השטן מקטרג ומביא עליו כמה עיכובים, דכיון שמוציאו בשפתיו מיד הדבר נשמע בין המקטרגים, ומעכבים בידו. ולכן אמר לו "אמור מעט" ובזה תעשה הרבה. שאם אתה אומר לעשות הרבה, אפילו מועט לא תוכל עשות כדאמרן.

ספר פלא יועץ - ערך תחבולות

כתיב בתחבולות תעשה לך מלחמה וכמה ערמות ותחבולות אדם עושה לכבוד עצמו וכדי להרויח ממון. עאכ"ו צריך לשית עצות בנפשו ותחבולות כדי להלחם מלחמת חובה נגד הצר הצורר כי הוא מלך זקן כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח את האדם.

והנה לכל דבר טוב שירצה האדם לעשות השטן עומד על ימינו לשטנו ולמנוע טוב מבעליה, שהרי אמרו רז"ל "ירגיז אדם יצה"ט על יצה"ר אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה." וכן אמרו "אם פגע בכ מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ." הנה כי כן יצר סמוך מסיתו היסת כפול שלא יעסוק בתורה ושלא ילך לבהמ"ד. וכן כתיב שמעו ותחי נפשכם שע"י השקידה לשמוע ד"ת תחי נפשו ויצר סמוך מסיתו שיהא מסיר אזנו משמוע תורה. וכן אמרו שיזכור לו יום המיתה ויצר סמוך מסיתו, שאפי' אם הוא בן שבעים שנה או בן שמונים שנה שיחשוב שעדיין יחיה עוד פ' שנה ויהא מקשה לכו כדי שיפול ברעה וכל כיוצא בזה.

ומה יעשה הבן ולא יחטא מאחר כי יצר לב האדם רע מנעוריו והוא אש ואנחנו ב"ו איך

נוכל לו? זאת העצה היעוצה: שיעשה תחבולה כאיש מלחמה שמראה עצמו כאילו אינו רוצה להלחם, עד שאויבו יתייאש ממנו וישכון בטח בדד, ואז בפתע פתאום יקום עליו והכהו נפש.

וכן היה עושה דוד המלך ע"ה שבכל היום היה אומר "למקום פלוני אני הולך לבית דירה" פ' אני הולך ועי"ז היה יצרו בודל ממנו ופתאום היו רגליו מוליכות אותו לבהמ"ד. ולכן מנהג הצדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה שכבר אמרו מחשבה מועלת לדברי תורה וכ"ש הדיבור, שאם יחשוב האדם או יאמר אשנה כך וכך או אעשה טוב כל כך – יצר סמוך עומד עליו בכל כחו או מגלגל עליו כמה עכובים וכמה מניעות למונעו. לכן אם רחש לבו דבר טוב תיכף ומיד יצרף המחשבה טובה למעשה אם לא יוכל תיכף לעשותו יקפוץ וישבע לעשותו דכתיב נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך הכל לפי מה שהוא אדם יזרז את עצמו כאשר יוכל...